

چند جانبه: بانک توسعه اسلامی از آغاز تا امروز

در حال حاضر تأمین مالی پروژه‌هایی که تأثیر مستقیمی در کاهش فقر در میان کشورهای مسلمان دارند، هدف استراتژیک بانک توسعه اسلامی است.

بانک توسعه اسلامی به عنوان یک مؤسسه مالی بین‌المللی در دسامبر ۱۹۷۳ تأسیس گردید. این بانک فعالیت خود را به صورت رسمی از ۲۰ اکتبر ۱۹۷۵ با هدف ارتقای وضعیت اقتصادی و اجتماعی کشورهای اسلامی آغاز نمود. از وظایف اصلی این بانک می‌توان به همیاری، اعطای وام و سرمایه‌گذاری در جهت راه‌اندازی پروژه‌های سودمند به هر یک از کشورهای عضو و فراهم آوردن موجبات تخصیص بودجه‌های خاص به جوامع مسلمان در کشورهای غیر عضو به منظور پیشبرد وضعیت اجتماعی و اقتصادی آنان اشاره کرد. به موازات، بانک توسعه اسلامی باید ضمن پذیرش سپرده‌گذاری‌های اعضا، شرایط را برای افزایش منابع مالی فراهم آورد. گفتنی است، هم اکنون ۵۵ کشور عضو بانک توسعه اسلامی هستند. ایران نیز چهارمین سهامدار این بانک محسوب می‌شود. یکی از مهمترین شروط عضویت در بانک توسعه اسلامی، عضویت کشور مذکور در سازمان کنفرانس اسلامی و انجام سرمایه‌گذاری در این بانک می‌باشد که بعد از طی مراحل تأیید نهایی، عضویت کشور مورد نظر توسط هیأت مدیره بانک قطعی می‌گردد.

بانک توسعه اسلامی با درک نیاز استراتژیک کاهش فقر در کشورهای مسلمان، تلاش می‌کند تا به تأمین مالی پروژه‌هایی بپردازد که تأثیر مستقیمی در کاهش فقر به ویژه در کشورهای کمتر توسعه یافته عضو بانک دارند. این موضوع به عنوان یک هدف استراتژیک، در دستور کار میان مدت بانک قرار دارد. در میان ۵۵ کشور عضو بانک توسعه اسلامی، ۲۱ کشور کمتر توسعه یافته وجود دارد که این کشورها از لحاظ دریافت وام در اولویت قرار دارند. این تسهیلات بدون بهره و با کارمزد هزینه‌های اجرایی استفاده‌کننده با دوره تنفس و بازپرداخت طولانی‌تر نسبت به سایر تسهیلات بانک به این کشورها پرداخت می‌شود، ضمن این که مختص پروژه‌هایی است که تأثیر عمده‌ای در توسعه اقتصادی و اجتماعی این کشورها دارد. به طور کلی، بانک توسعه اسلامی با اعطای انواع تسهیلات بلندمدت (پروژه‌ای) و کوتاه مدت (تجاری)، هموارتر کردن مسیر پیشرفت اعضای خود را هدف قرار داده است.

تسهیلات بانک توسعه اسلامی

در این میان، از انواع تسهیلات پروژه‌ای بانک توسعه اسلامی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد.

- **وام:** این نوع از تسهیلات برای طرح‌هایی با آثار اجتماعی و اقتصادی قابل توجه که زمان اجرای طولانی دارند و ممکن است درآمدزا هم نباشند، به کار می‌رود. وام‌ها غالباً به دولت‌ها یا مؤسسات عمومی کشورهای کمتر توسعه یافته عضو برای اجرای طرح‌های زیربنایی و صنعتی اعطا می‌شود.

شیوه، بانک تجهیزات و ماشین‌آلات را خریداری می‌کند و با اعمال درصدی سود به ذینفع می‌فروشد.

- **مشارکت حقوقی (Profit Sharing):** نوعی از مشارکت است که طبق آن دو یا چند شریک برای تأمین مالی یک شرکت، سرمایه‌ای را فراهم می‌کنند. مشارکت‌کنندگان به نسبت سهمی که فراهم کرده‌اند، در سود یا زیان شرکت شریک هستند.

- **خطوط اعتباری (Line of Financing):** طبق این شیوه، بانک از طریق اعطای تسهیلات اجاره به شرط تملیک و فروش اقساطی، به منظور کمک به رشد و توسعه صنایع کوچک و متوسط - عموماً خصوصی - کشورهای عضو، اعتبار می‌دهد.

- **استصناع (Istisna):** این شیوه تأمین مالی یک نوع جدید از تأمین اعتبار برای اجرای طرح‌های صنعتی و تجارت کالاهای سرمایه‌ای و افزایش تولید صادراتی کشورهای عضو است. استصناع، قراردادی برای تولید کالاهای صنعتی یا دیگر دارایی‌ها می‌باشد که بر اساس آن، تولیدکننده تعهد می‌کند کالاهای مشخصی را در یک زمان خاص تولید نماید.

- **کمک فنی (Technical Assistance):** بانک توسعه اسلامی برخی کمک‌های فنی را به صورت بلاعوض برای فراهم آوردن مهارت‌های فنی، کمک به طرح‌هایی مانند تهیه مطالعات امکان‌سنجی، طراحی مهندسی و ارائه خدمات مشاوره‌ای به کشورهای عضو کمتر توسعه یافته اعطا می‌کند. ■

- **اجاره به شرط تملیک:** این تسهیلات یک نوع اعتبار میان مدت برای اجرای طرح‌های صنعتی است که بر اساس آن، تجهیزات سرمایه‌ای و سایر سرمایه‌های ثابت مانند کارخانه، ماشین‌آلات و تجهیزات صنایع و ... برای استفاده هر دو بخش خصوصی و عمومی ارایه می‌شود. بعد از پایان مدت اجاره، بانک مالکیت تجهیزات را به مستأجر به صورت هبه منتقل می‌کند.

- **فروش اقساطی (Installment Sale):** فروش اقساطی شبیه اجاره به شرط تملیک است، با این تفاوت که در فروش اقساطی، مالکیت سرمایه در زمان تحویل به ذینفع منتقل می‌گردد. بر اساس این

ضرورت وجود بانک‌های توسعه‌ای

پیوند میان سیاست‌های کلان با واحدهای صنعتی و تشویق سرمایه‌گذاری از جمله ضرورت‌های وجودی بانک‌های توسعه‌ای می‌باشند.

توسط نهادهای مالی مانند بانک‌های توسعه‌ای انجام گیرد. بانک‌های توسعه صنعتی باید خلاء ناشی از عدم شفافیت اطلاعات صنعتی و سیال نبودن سرمایه (صنعتی) را مرتفع سازند و نهایتاً با ایجاد توازن نسبی در بازدهی مناسب سرمایه‌گذاری در مقایسه با ریسک آن، شرایط سرمایه‌گذاری در مناطق و فعالیت‌های مختلف را فراهم سازند.

- ۴) **تشویق سرمایه‌گذاری در صنایع پیشرو:** پیوند مالی بانک‌های توسعه‌ای با بخش خصوصی، جهت کاهش ریسک و هزینه در اجرای طرح‌های بزرگ صنعتی، ضروری است. این پیوند، مکانیزمی است که فرآیند رشد افراد کارآفرین را فراهم می‌سازد.

- ۵) **کاربرد ابزارها و نهادها در راستای تجهیز منابع:** خارج شدن واحدهای صنعتی از حوزه اتکا به سیستم مالی پایه - بانکی، غیر قابل اجتناب است. در این راستا، واحدهای صنعتی، نیاز به ابزارها و نهادهایی دارند که بتوانند دستیابی مستقیم به سرمایه‌ها و پس‌اندازهای پراکنده را تسهیل نمایند. به علاوه، تقویت مکانیزم‌هایی که بهره‌گیری از بازارهای مالی بین‌المللی را امکان‌پذیر سازد، از وظایف بانک‌های توسعه‌ای است.

ضرورت استفاده از خدمات بانک‌های توسعه‌ای در پنج حوزه مهم به شرح زیر، قابل بررسی هستند:

- ۱) **ایجاد پیوند بین سیاست‌های کلان صنعتی با واحدهای صنعتی:** در این حوزه، بانک توسعه‌ای، خود به عنوان یکی از اهرم‌های اجرایی و بخشی از نظام برنامه‌ریزی اعتباری - صنعتی کشور و متناسب با اهداف و سیاست‌های صنعتی، از یک سو سیاست‌های خود را در قالب راهبردهای توسعه صادرات، توسعه منطقه‌ای، اشتغال‌زایی، حمایتی و غیره شکل می‌دهد و از سوی دیگر، مجموعه نارسایی‌های منطقه‌ای، حمایتی و غیره را از سطح بنگاه‌های اقتصادی به نظام برنامه‌ریزی کشور منتقل می‌سازد.

- ۲) **ایجاد تمرکز در سیاست‌های اعتباری - صنعتی:** تمرکز اجرای سیاست‌های اعتباری - صنعتی کشور در بانک‌های توسعه‌ای، امکان تخصیص بهینه منابع و شناسایی ظرفیت‌های خالی و اشباع شده را بیش از پیش فراهم می‌نماید.

- ۳) **اطلاع‌رسانی صنعتی:** کسب اطلاعاتی نظیر مزیت‌های منطقه‌ای، محدودیت‌های منابع و مواد اولیه، دسترسی به بازار محصول، بازدهی سرمایه‌گذاری مورد انتظار و ...، مستلزم داشتن تجربه و مطالعات پیگیر و پیوسته است که باید